

MIDTJYSKE UDFORDRINGS- BILLEDER

Midtjyske Udfordringsbilleder er et katalog med data og beskrivelser af komplekse samfundsmæssige udfordringer, som er svære at definere og finde løsninger på. Udfordringerne præsenteres ud fra Region Midtjyllands ønske om at finde løsninger sammen med repræsentanter for politik, viden, erhverv, civilsamfund og organisationer.

midt
regionmidtjylland

INDHOLD

— s. 06	Midtjylland er ikke en ø	— s. 26	Ikke i min baghave
— s. 10	Sammen om udfordringerne	— s. 30	Følg strømmen
— s. 11	Højt til himlen, langt til købmanden	— s. 31	Skal det være hjemmelavet
— s. 14	Hvad laver din mor?	— s. 34	Stig på
— s. 15	Utilpas	— s. 38	Sluk tørsten
— s. 18	Det er sundt at gå i skole	— s. 39	Grønt på gafflen
— s. 19	Knæk koden	— s. 42	Når blomsterne forsvinder
— s. 22	Så kan de lære det	— s. 43	Vandet kommer
— s. 23	Hvem skaffer smør på brødet?	— s. 46	Endnu en omgang

INTRO

Der er nok at tage fat på

Midtjylland står over for en række store og komplekse udfordringer. Mange udfordringer deler vi med resten af Danmark og med resten af verden. Når vi taler klimaforandringer eller forsyningssikkerhed, er det ikke særlige midtjyske problemstillinger, men noget som det meste af verden slås med. Men det fritager ikke Midtjylland fra at tage fat på at løse udfordringerne, tværtimod. Vi har nogle styrker og kompetencer, der giver os en særlig forpligtelse til at spille en rolle i løsningen af komplekse samfundsproblemer i Midtjylland og i omverdenen.

Region Midtjylland kan ikke løse disse udfordringer alene, det kan ingen, men vi kan bidrage til de partnerskaber, der er nødvendige for at tackle udfordringerne.

Vi håber, at borgere, virksomheder, myndigheder, foreninger og organisationer vil læse med og diskutere udfordringerne, og også vil lægge deres viden og kræfter ind i samarbejder om at klare de udfordringer som vi og resten af verden står med. ●

Anders Kühnau
Regionsrådsformand

MIDTJYSKE UDFORDRINGSBILLEDER

Midtjyske Udfordringsbilleder er et katalog med data og beskrivelser af komplekse samfundsmæssige udfordringer, som er svære at definere og finde løsninger på. Udfordringerne præsenteres ud fra Region Midtjyllands ønske om at finde løsninger sammen med repræsentanter for politik, viden, erhverv, civilsamfund og organisationer.

Udgivelse:
Region Midtjylland
Skottenborg 26
8800 Viborg
Telefon 7841 0000
kontakt@regionmidtjylland.dk

Redaktion og analyse:
STRAN – strategi og analyse
www.stran.dk

Design og produktion:
Mediegruppen as
www.mediegruppen.net

Foto:
Hyldegger Fotografilm
www.hyldegger.net

Oplag:
250 stk.

Denne tryksag er trykt med ansvar

Papiret er fremstillet af træ, der kommer fra ansvarligt skovbrug primært i Skandinavien og Europa. Tryksagen lever op til verdens mest relevante, ansvarlige og veldokumenterede miljøkrav. Og så er den produceret i Danmark på et dansk trykkeri, der har ordnede arbejdsforhold og tager socialt ansvar.

Bliv klogere på trykmedansvar.dk

Sammen om løsningerne

Region Midtjylland arbejder for at skabe et godt liv for alle borgerne i regionen. En række komplekse udfordringer og problemer skal løses for at sikre det gode liv for borgerne.

Publikationen Midtjyske Udfordringsbilleder sætter fokus på regionale udfordringer for at invitere samarbejdspartnere til at finde fælles løsninger. Udfordringerne er ofte også globale og nationale, men belyses fra det regionale niveau. Udfordringsbillederne peger på væsentlige samfundsmæssige problemstillinger med stor kompleksitet.

Samarbejde og dialog er centralt for at skabe resultater og forandringer. Derfor vil Region Midtjylland gerne invitere til samarbejde i en række regionalpolitiske fora. Her inviteres repræsentanter for politik, viden, erhverv, civilsamfund og organisationer. De regionalpolitiske fora etableres fra 2022-2025 og skal arbejde med nødvendige spørgsmål og løsninger på en række udvalgte temaer. ●

4

BLITZ:
International konkurrence om investeringer og talenter kræver, at Midtjylland har stærke fysiske, digitale og menneskelige forbindelser til omverdenen.

160.000

afrejsende passagerer på internationale afgangene i 2019 placerer Aarhus lufthavn som den tredjestørste jyske lufthavn. 14 mio. passagerer rejste udenlands fra Københavns lufthavn i 2019.

Hver femte udenlandske turistovernatning i Danmark tilbringes på et overnatningssted i Midtjylland.

Kilde: VisitDenmark

5

8%

Den internationale arbejdsstyrke (udenlandske statsborgere ansat i Danmark) udgør otte procent af arbejdsstyrken i Midtjylland. I Hovedstaden udgør den internationale arbejdsstyrke 14 procent.

Kilde: STAR

Midtjylland er ikke en ø

Midtjyllands borgere, institutioner og virksomheder udveksler arbejdskraft, viden og varer med naboregioner og med resten af verden. Det betyder tilførsel af viden, teknologi og kapital. Men der er stigende international konkurrence om, hvor fremtidens udviklingskorridorer skal ligge, så forbindelserne kommer ikke af sig selv. Der er brug for regionalt lederskab, samarbejde og strategi.

Den internationale konkurrence om at tiltrække investeringer og ressourcer er intens. Danmark har meget at tilbyde med en veluddannet arbejdsstyrke, høj tillid og lav korruption og som et digitalt højtudviklet samfund.

Midtjylland har derudover styrker inden for grønne teknologier som vind og vand, der er centrale i løsnin-gen af store globale udfordringer. Det gør regionen attraktiv for internationale investeringer og talenter.

Men spørgsmålet er, hvor stærkt Midtjylland står i konkurrencen over for andre grænseoverskridende udviklingssamarbejder i resten af Norden og Europa. Et eksempel er STRING-netværket, der dækker otte regioner i Norge, Sverige, Danmark og Tyskland med et samlet indbyggertal på 14 mio. mennesker. De samarbejder om at skabe en bæredygtig transport-korridor fra Oslo til Hamborg og om at

bekæmpe klimaforandringer og skabe livskvalitet for borgerne.

En analyse fra Kraks Fond Byforskning viser, at mange udenlandske investeringer i Danmark lander i hovedstadsområdet, hvor der er gode internationale forbindelser, og investeringsmiljøet er velorganise-ret.

Hvem laver planen for Vestdanmark?

I Vestdanmark er flere aktører involveret i investe-ringsfremme og i at skabe de rette forbindelser. I den intense nationale og internationale konkurren-ce om investering og talent er der brug for aktører, der sætter sig i spidsen for udviklingen. I Midtjylland er der brug for samarbejder, planer og strategier for at stå stærkt i konkurrencen med andre dygtige udviklingssamarbejder. ●

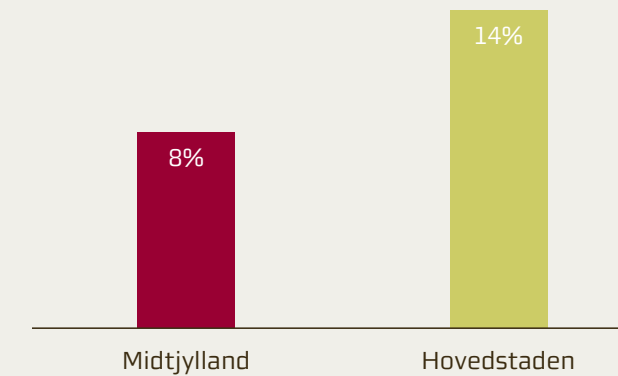
”Samtidig viser interviews med multinationale selskaber, hvordan lokale rammebetingelser som infrastruktur, nærhed til store byer og gode internationale forbindelser har stor betydning for, hvor selskaberne placerer deres udenlandske direkte investeringer”

Aalborg Universitet (Kraks Fond Byforskning)
i rapporten "Udenlandske direkte investeringer i Danmark", 2016

MIDT I TAL

International arbejdsstyrke er mindre i Midtjylland

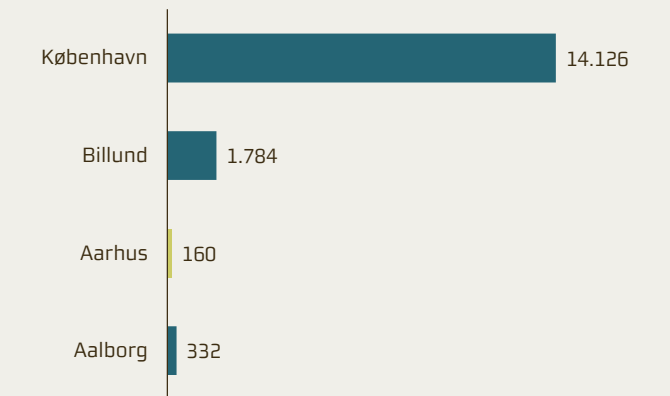
Udenlandske statsborgeres andel af beskæftigelsen i Midtjylland og Hovedstaden i 2021.

Kilde: Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering

Hovedstaden har bedre forbindelser

Afrejsende passagerer (1.000 stk.) på internationale flyvninger fra større danske lufthavne i 2019.

Kilde: Danmarks Statistik

Midtjylland afkobles

Kilde: stringnetwork.org

Høj tillid til danske politikere

83%

af danskerne mener, at man kan stole på, at politikerne i almindelighed træffer de rigtige beslutninger for landet.

Kilde: TrykFonden

8

BLITZ:
Færre indbyggere i mindre byer og landdistrikter betyder mindre liv og aktivitet. Det gør områderne mindre attraktive.

6.000

Antallet af unge (0-24 år) i de midtjyske landkommuner forventes at falde med 6.000 i løbet af de kommende 15 år.

Hver tiende bolig i de midtjyske landkommuner står tom. I de øvrige kommuner står hver tyvende bolig tom.

9

7,0%

Der er kommet syv procent flere arbejdspladser i de midtjyske by- og oplandskommuner de seneste fem år. I landkommunerne er antallet af arbejdspladser uændret.

Sammen om udfordringerne

Kultur er en væsentlig del af sammenhængskraften i et samfund, for kultur kan ofte være det, der får folk til at engagere sig i samfundet og lokalsamfundet.

Lokale kulturoplevelser og fritidsaktiviteter øger lysten til at engagere sig i lokalsamfundet og dermed skabe liv og gøre området mere attraktivt. Særligt uden for de større byer er engagement og lokale ildsjæle vigtige for at skabe liv og muligheder.

Fælles kulturoplevelser virker også som et værn mod splittelse og polarisering, og forskning peger på, at kunst og kultur også gavner vores fysiske og mentale sundhed.

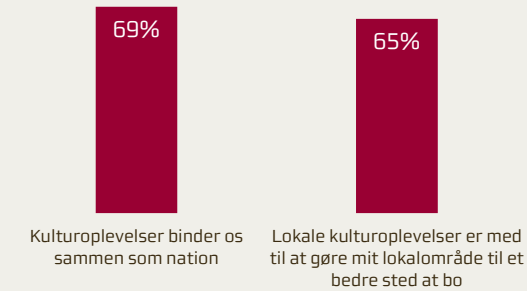
Men kulturforbruget, det lokale engagement og frivilligheden varierer på tværs af køn, alder, uddannelse og geografi.

Kan vi blive ved med at holde fast i den kultur, der binder os sammen? ●

MIDT I TAL

Kulturen binder os sammen

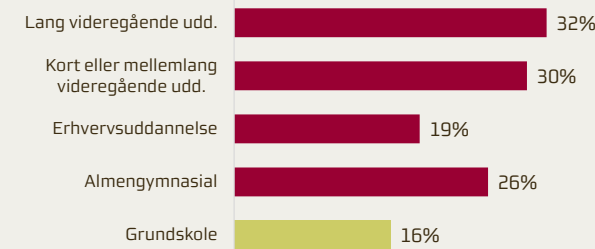
Andel danskere, der har svaret, at de er enige i de pågældende udsagn.

Kilde: Tænk tanken Mandag Morgen

Vi bruger kulturen forskelligt

Andel danskere, der har overværet scenekunst i teatret, i operaen, på teaterfestival eller i det offentlige rum.

Kilde: Danmarks Statistik

”...kunst- og kulturtiltag har ført til positive og pålidelige kliniske og psykologiske resultater på en række sygdomme og diagnoser.”

Anita Jensen
Videncenter for Kultur og Sundhed, Aalborg Universitet

Højt til himlen, langt til købmanden

Urbanisering flytter ressourcer mod de store byer og tømmer andre områder for funktioner, aktiviteter og liv. Samtidig drømmer mange om et liv på landet, hvor man er tæt på naturen, og hvor livskvaliteten er høj.

De større byområder vokser, og flere mennesker og aktiviteter koncentrerer sig på færre steder. Bevægelsen skaber muligheder, men også en række udfordringer.

Færre indbyggere betyder, at funktioner forsvinder fra mindre byer og landdistrikter. Det gælder eksempelvis detailhandel, hvor butikkerne i landdistrikterne har mistet hver femte ansat de seneste ti år.

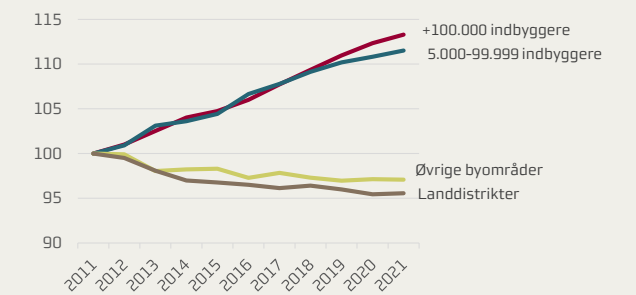
Det efterlader tomme butikbygninger, som gør områderne mindre attraktive. Én ud af ti boliger i landkommunerne står tomme, mens det kun gælder hver tyvende bolig i by- og oplandskommunerne.

Mange udviklede lande oplever, at befolkningen bliver ældre, det gælder også i alle dele af Danmark. Men i byerne bliver der både flere børn, unge og ældre, mens det uden for de store byområder kun er den ældre del af befolkningen, der vokser. ●

MIDT I TAL

Faldende indbyggertal i mindre byer og lokalsamfund

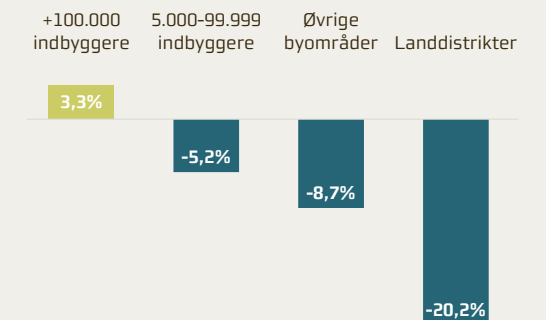
Befolkningsudvikling i Midtjylland, 2011 = Indeks 100

Kilde: Danmarks Statistik

Færre indkøbsmuligheder uden for de store byer

Udvikling i antal ansatte i detailhandel i midtjyske by- og landområder 2010-2020.

Kilde: Danmarks Statistik og CRT

”Forskning viser, at roen og oplevelsen af det enkle liv på landet forbindes med livstilfredshed.”

Pia Heike Johansen, landdistriktsforsker, Syddansk Universitet
I postkortbogen ”Livskvalitet på landet”

35%

af de 25 årige danskere, hvis forældre ikke har anden uddannelse end grundskole, har ikke gennemført en ungdomsuddannelse.

12

Mere end hveranden unge kvinde i Midtjylland scorer højt på stresskalaen.

15.000

unge mennesker (16-24 år) i Region Midtjylland er hverken i arbejde eller i gang med en uddannelse.

Kilde: Danmarks Statistik

BLITZ:

En ud ti unge er hverken i arbejde eller i gang med en uddannelse. Det har konsekvenser for deres livskvalitet.

13

Hvad laver din mor?

Den sociale arv er stærk. Forældrenes uddannelse og beskæftigelse vejer stadig tungt i rygsækken og påvirker den enkeltes muligheder og livskvalitet hele livet.

Forældrenes uddannelsesniveau har stor betydning for, om unge får gennemført en ungdomsuddannelse. Én ud af tre børn med forældre, der ikke har anden uddannelse end grundskolen, har ikke gennemført en ungdomsuddannelse. Det samme gælder kun hvert tyvende barn af forældre med en lang videregående uddannelse.

En af de tidligste indikatorer på børns sundhed er risikoen for at have lav fødselsvægt, hvilket har veldokumenterede negative effekter på deres senere helbred. Et studie fra Rockwool Fonden viser, at mødre, der har grundskolen som højest fuldførte uddannelse, har tre gange højere risiko for at føde et barn med lav fødselsvægt end mødre, der har en lang videregående uddannelse.

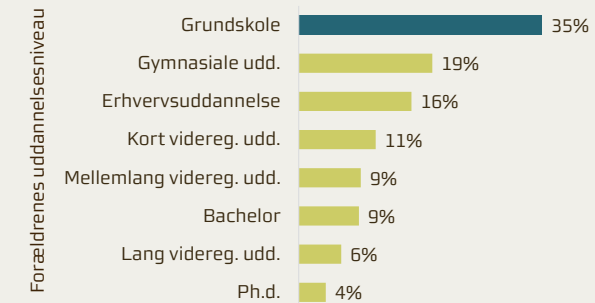
En undersøgelse af indkomstmobiliteten (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2020) viser, at hvert tredje barn, der vokser op blandt den fattigste femtedel af familierne, selv ender blandt de fattigste som voksen.

Ligesom manglende uddannelse er også manglende beskæftigelse og at stå uden for arbejdsmarkedet forbundet med en række vanskeligheder. Derfor er det en udfordring, at én ud af ti unge mennesker hverken er i arbejde eller i gang med en uddannelse, og at niveauet ligger højere end i vores nabolande. ●

MIDT I TAL

Hvornår klipper vi navlestrengen?

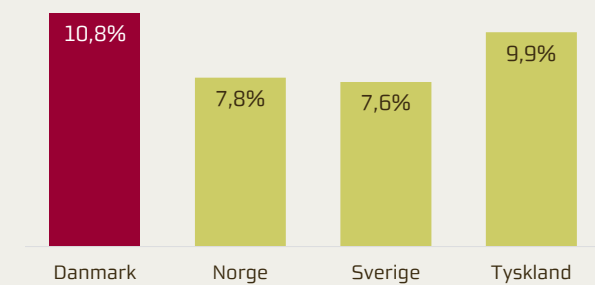
Andelen af 25-årige, der ikke har gennemført, eller er i gang med en ungdomsuddannelse, fordelt på forældrenes uddannelsesniveau.

Kilde: Danmarks Statistik

Flere inaktive unge end i nabolande

Andel 15-34 årige, der ikke er i arbejde eller under uddannelse i 2020.

Kilde: Eurostat

”26.000 unge (16-29 år) er på anden offentlig forsørgelse end SU i Region Midtjylland.”

Kilde: Danmarks Statistik

Utilpas

Mange flere unge mennesker slås med mentale udfordringer. Andelen er steget eksplosivt i 2021, men stigningen var allerede i gang inden coronapandemien satte ind.

Den seneste Nationale Sundhedsprofil peger på, at det mentale helbred, særligt blandt unge, er blevet markant dårligere siden 2010.

Hver tredje kvinde mellem 16 og 24 år i Region Midtjylland har en lav score på den mentale helbredsskala, mens det samme gælder for omkring hver femte af mændene i samme aldersgruppe.

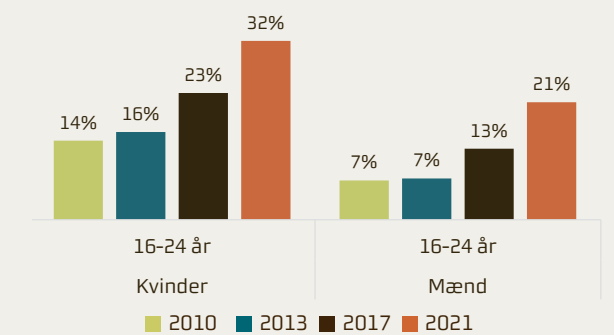
Det dårligere mentale helbred ses også blandt arbejdsløse, hvor andelen med en lav score på den mentale helbredsskala er mere end dobbelt så høj som hos de beskæftigede.

Også andelen med en høj score på stressskalaen er fordoblet siden 2013 i aldersgruppen 16-24 år i Region Midtjylland - fra 22 procent i 2013 til 43 procent i 2021. Hos de unge kvinder er det over halvdelen, der har en høj score på stressskalaen. ●

MIDT I TAL

Hver tredje unge kvinde dør med dårligt mentalt helbred ...

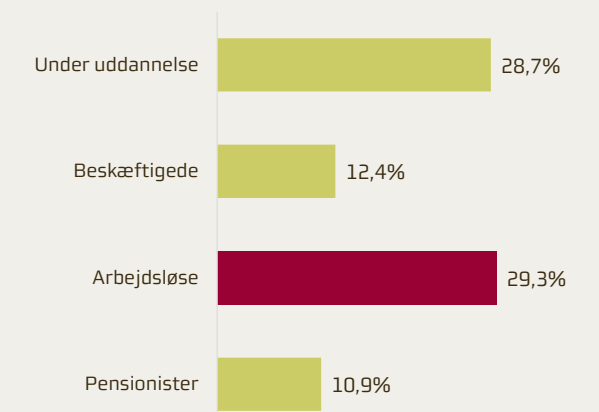
Andel borgere (16-24 år) i Region Midtjylland med en lav score på den mentale helbredsskala fordelt på køn.

Kilde: Danmarks Statistik

...det samme gælder arbejdsløse

Andel borgere i Region Midtjylland med en lav score på den mentale helbredsskala fordelt på erhvervs-mæssig stilling.

Kilde: Danmarks Statistik

63%

af danskerne mener, at lokale kulturoplevelser gør, at de føler sig knyttet til deres lokalsamfund.

Kilde: Mandag Morgen

16

Hver tredje dansker har udført frivilligt arbejde inden for de seneste tre måneder.

Kilde: Danmarks Statistik

2.170

kr. pr. indbygger eller i alt 12,7 mia. kr. udbetalte Kulturministeriet til kulturelle formål i Danmark.

Kilde: Danmarks Statistik

17

BLITZ:
Mangel på lokale kulturoplevelser og lokalt engagement udfordrer fællesskab og sammenhængskraft.

Det er sundt at gå i skole

Vi lever ikke lige godt og lige længe. Borgernes vaner og sundhedsadfærd hænger sammen med deres uddannelsesniveau.

Personer, der har grundskole som højeste uddannelsesniveau, har en mere uhensigtsmæssig sundhedsadfærd end personer med videregående uddannelse.

Hver femte person uden anden uddannelse end grundskole ryger dagligt. Blandt personer med en lang videregående uddannelse er det én ud af tyve, der ryger dagligt.

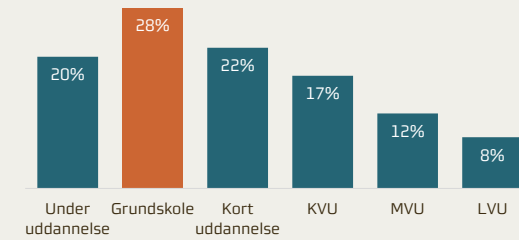
En opgørelse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser, at en ufaglært mand på 30 år kan forvente at leve, til han bliver 76,1 år, mens en 30-årig mand med en lang videregående uddannelse har en forventet levealder på 83,7 år.

I modsætning til kost, rygning og motion, hvor akademikere har den sundeste adfærd, så forholder det sig anderledes med alkohol. 15 procent af de personer, der har en lang videregående uddannelse, viser tegn på et problematisk alkoholforbrug.

MIDT I TAL

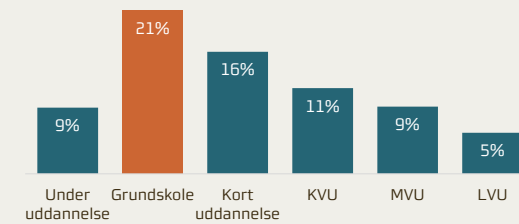
Usundt kostmønster

Andel borgere i Midtjylland med usundt kostmønster.

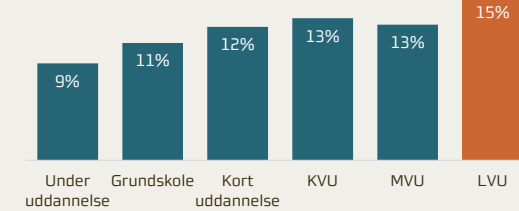
Ryger dagligt

Andel borgere i Midtjylland, der ryger dagligt.

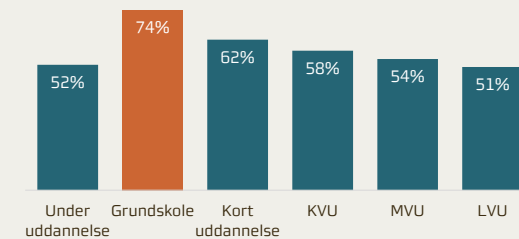
Problematisk alkoholforbrug

Andel borgere i Midtjylland med tegn på problematisk alkoholforbrug.

For lidt motion

Andel, der ikke opfylder WHO's anbefalinger for fysisk aktivitet.

Kilde: Den Nationale Sundhedsprofil 2017

Knæk koden

Den teknologiske udvikling har været en af de væsentligste drivkræfter for verdens udvikling. Men udviklingen har også en bagside. Tilpasser teknologi sig menneskers behov, eller er det omvendt?

Fake news, cyberkriminalitet, afhængighed, elektronikaffald og mange flere facetter af den teknologiske udvikling skaber udfordringer for både enkelte individer og for hele samfund.

Begejstringen for teknologiens muligheder og evne til at løse mange problemer har ført til manglende fokus på udfordringerne, og at det er menneskets behov, der bør være udgangspunktet for den teknologiske udvikling.

Men hvem styrer egentlig udviklingen, når enkeltaktører, uden for demokratisk kontrol, skaber algoritmer, der træffer stadig flere beslutninger, som påvirker vores liv?

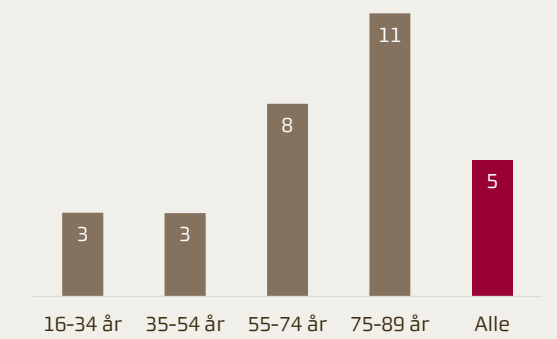
Mestring af teknologi og it varierer på tværs af alder og køn. Dermed skaber digitaliseringen af samfundet utilsigtet ulige muligheder for forskellige befolkningsgrupper.

Sociale medier, spil, apps og streamingtjenester, der er designet til at fastholde vores opmærksomhed, udfordrer fysiske fællesskaber og påvirker især unges trivsel.

MIDT I TAL

Ulige it-færdigheder

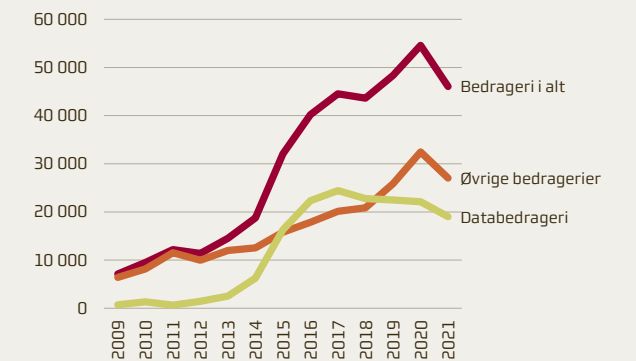
Andel personer (i pct. af befolkningen 16-89 år) der 'slet ikke' har viden om sikkerhed på internettet.

Kilde: Danmarks Statistik

20.000 anmelder databedrageri

Anmeldelser af bedrageri i Danmark 2009-2021.

Kilde: Danmarks Statistik

”Det er afgørende for tilliden i samfundet at sætte mennesket i centrum for den teknologiske udvikling.

Johan Busse
Formand Dataetisk Råd

2,1%

Ledigheden for ingeniører var i marts 2022 på 2,1 procent. I marts 2021 var ledigheden 3,6 procent.

Kilde: IDA

Hvert tredje forsøg på at rekruttere medarbejdere til sundhed og socialvæsen i Midtjylland i andet halvår af 2021 var forgæves.

Kilde: STAR

10.000

personer med tekniske og naturvidenskabelige kompetencer (STEM-kompetencer) vil mangle i Midtjylland i 2040.

BLITZ:
Når der mangler personer med tekniske kompetencer, går automatisering, grøn omstilling og anden udvikling i stå.

Så kan de lære det

Samfundets udvikling kalder på nye kompetencer. Digitalisering, grøn omstilling og pres på sundhedsvæsenet skaber stor efterspørgsel på tekniske færdigheder og sundhedsfagligt personale.

Et stigende antal arbejdsfunktioner vil kunne klares med teknologi og robotter, og dermed afhjælpe den mangel på arbejdskraft vi oplever. Men hvis automatisering og robotter skal være en del af løsningen, så er der brug for personer med naturvidenskabelige og tekniske kompetencer (såkaldte STEM-kompetencer) til at få sat automatiseringen i gang. Problemet er bare, at der bliver færre af disse personer på arbejdsmarkedet, samtidig med at efterspørgslen vil være stigende.

Inden for sundhedsområdet er manglen på arbejdskraft alvorlig. I andet halvår af 2021 havde arbejdsgivere 10.000 forgæves forsøg på at finde social- og sundhedsassistenter, 7.000 forgæves forsøg på at ansætte social- og sundhedshjælpere og endelig 4.500 forgæves forsøg på at finde sygeplejersker. Fremadrettet vurderes det, at der i 2030 vil mangle 7.000 ansatte inden for sundhedsområdet i Midtjylland.

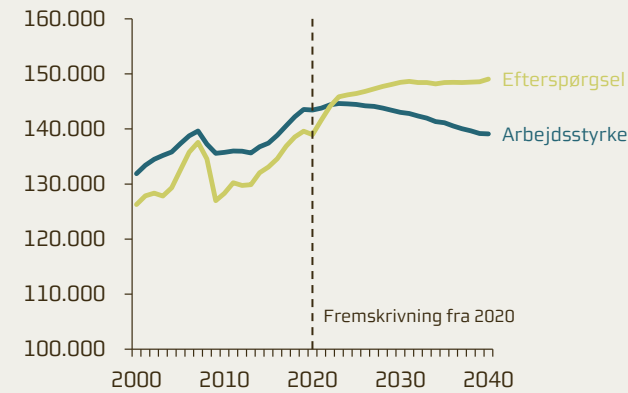
For faglærte inden for sundhedsområdet, dvs. primært SOSU-hjælpere og -assistenter, forventes efterspørgslen at overstige udbuddet med 25.000 personer på landsplan i 2030 (HBS Economics og IRIS Group, 2021).

Faglært arbejdskraft generelt vil i stigende grad blive en mangelvare. Allerede i 2025 forventes det, at der i Midtjylland vil mangle 10.000 faglærte, og manglen vil vokse til 17.500 i 2030.

MIDT I TAL

Balancen STEM'er ikke

Arbejdsstyrke og efterspørgsel efter personer med STEM-uddannelse i Region Midtjylland 2020-2040.

Kilde: Danmarks Statistik og CRT

I 2030 vil der mangle 7.000 ansatte inden for sundhed og pleje i Midtjylland

Kilde: CRT, SAM-K/LINE

Hvem skaffer smør på brødet?

Arbejdsgiverne i Danmark mangler arbejdskraft, og der bliver både flere ældre og flere børn og unge. Hvem skal forsørge, passe, pleje og undervise de unge og de gamle?

158.000 gange forsøgte danske virksomheder forgæves at rekruttere en medarbejder i perioden marts-august 2021. I Midtjylland var der 36.000 forgæves rekrutteringsforsøg. I Vestjylland var 40 procent af rekrutteringsforsøgene forgæves.

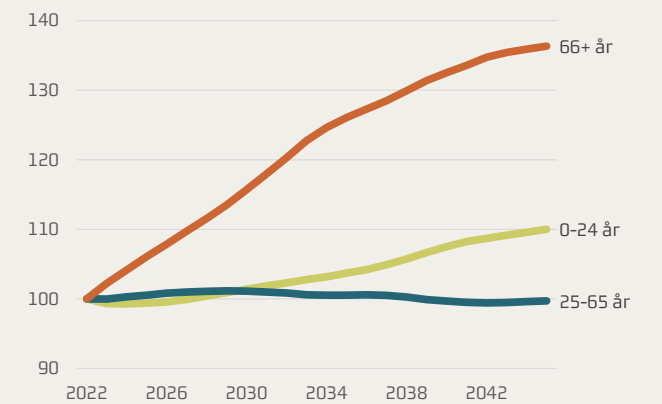
Der er ikke nogen hjælp at hente i den demografiske udvikling. I løbet af de næste 25 år bliver der 100.000 flere ældre, mens antal personer i den arbejdsdygtige alder forbliver konstant.

Oven i al denne mangel på arbejdskraft udfordres arbejdsmarkedet i hele verden af det, der kaldes den store opsigelsesbølge, og bevægelser som Antiwork og FIRE (Financial Independence, Retire Early). I Danmark slog jobomsætningen rekord i 2021 - mere end 800.000 personer startede i et nyt job. Det er 100.000 personer flere end den hidtidige rekord fra 2018.

MIDT I TAL

Flere ældre, samme arbejdsstyrke

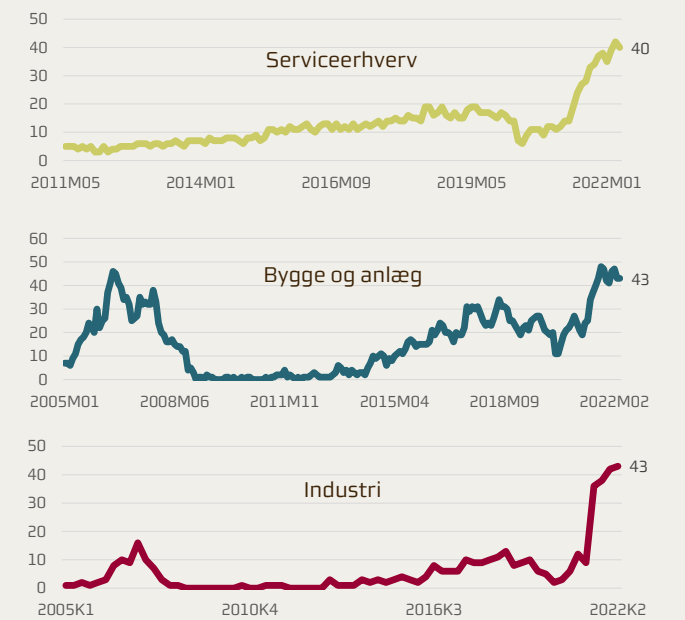
Befolkningsudvikling Midtjylland 2022-2045 fordelt på aldersgrupper. 2022 = Indeks 100

Kilde: Danmarks Statistik

Mangel på arbejdskraft begrænser virksomhederne

Andel virksomheder i forskellige erhverv, der svarer, at mangel på arbejdskraft er en begrænsning for produktionen.

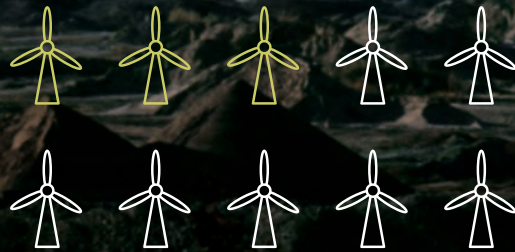

Kilde: Danmarks Statistik

32%

af den samlede danske råstofindvinding i Danmark finder sted i Midtjylland.

24

Tre ud af ti landvindmøller i Danmark (med en kapacitet > 25 kW) står i Midtjylland.

34.000

personer i Danmark er medlemmer af foreninger, der arbejder for at mindske nabogener ved store vindmøller. Der findes foreninger i alle midtjyske kommuner.

BLITZ:

De mange ønsker, til hvordan Midtjyllands areal skal anvendes, skaber interessekonflikter.

25

Ikke i min baghave

Der er politisk og samfundsmæssigt fokus på grøn omstilling. Der er behov for at øge produktionen af vedvarende energi baseret på eksempelvis sol og vind. Men der er kamp om arealerne. Udover vedvarende energi ønskes flere vådområder og urørt natur, og der er behov for nye råstofgrave, så der er materialer til at bygge huse og veje.

Flere landvindmøller og solcelleparker er nødvendige for at producere mere grøn energi, så klimaet belastes mindre og Danmark bliver mindre afhængig af at importere energi fra andre lande.

Tilsvarende er der brug for nye råstofgrave for at skaffe de råstoffer, der bruges til at lave beton, cement, asfalt, mursten, tegl og meget mere. Den samlede danske råstofindvinding var på 33 mio. m³ i 2020, hvoraf en tredjedel kom fra midtjyske råstofgrave.

Placering af solceller, vindmøller og grusgrave er betinget af naturlige forhold - hvor er der ledige arealer eller gode vindforhold, og hvor ligger råstofferne begravet.

Men vindmøller, solcelleparker og grusgrave er ofte upopulære naboer, som mødes med modstand og klager fra borgere og foreninger.

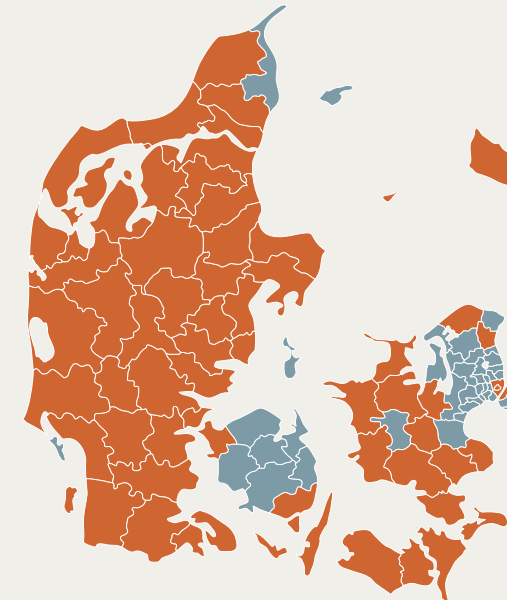
Grøn energi og råstofindvinding kæmper desuden en kamp med andre ønsker til arealanvendelsen. Eksempelvis stiller klima- og biodiversitetskrisen krav om flere vådområder og mere urørt natur. En rapport fra Teknologirådet viser, at hvis alle ønsker skal indfries, er der behov for 140 procent af Danmarks areal.

Vi har kun et begrænset areal til rådighed. Så udfordringen er at afgøre, hvordan arealet bedst anvendes. ●

MIDT I TAL

Foreninger mod vindmøller

I 59 (orange) kommuner er der en eller flere foreninger, der er medlem af Landsforeningen Naboer til Kæmpevindmøller. De 172 foreninger har 34.000 medlemmer.

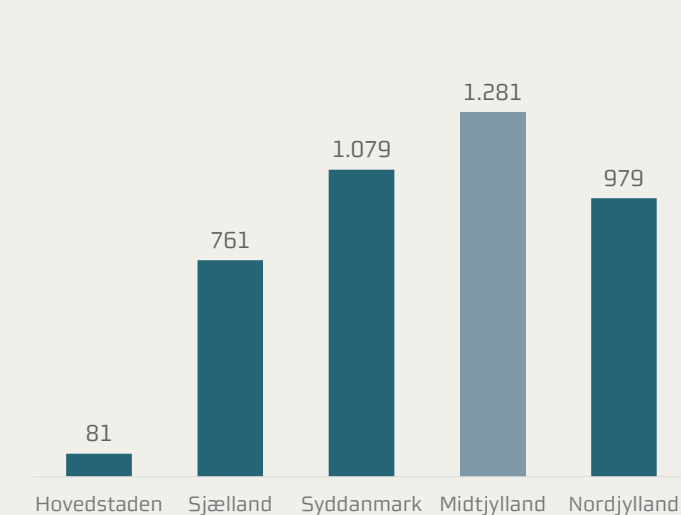
Kilde: Landsforeningen Naboer til Kæmpevindmøller

” I mit virke som næstformand for brancheforeningen Danske Råstoffer oplever vi en støt stigende utilfredshed med branchens aktiviteter rundt omkring i landet.”

Anders Jensen
Næstformand i brancheforeningen Dansk Råstoffer.

Flest vindmøller i Midtjylland ...

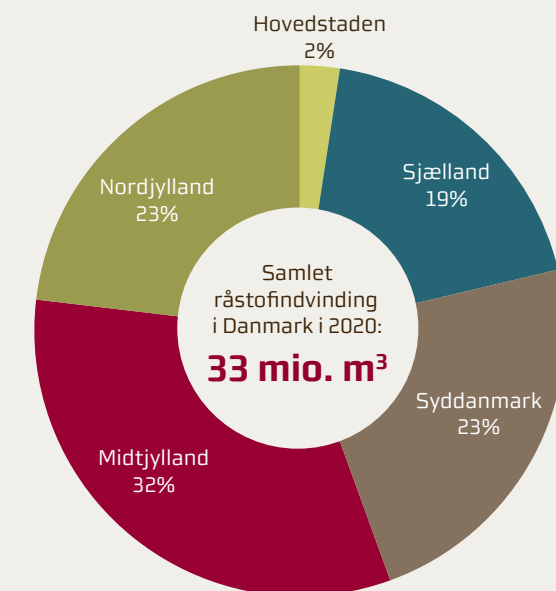
Antal landvindmøller 2021 med en kapacitet > 25kW.

Kilde: Danmarks Statistik

... og størst råstofindvinding

Regionernes andel af den samlede råstofindvinding i 2020.

Kilde: Danmarks Statistik

61%

af energiforbruget i Danmark dækkes af egen energiproduktion, resten importeres.

28

En tredjedel af danskernes fødevarerforbrug dækkes af import.

Kilde: Danmarks Statistik

1.300

Danmark importerede varer og tjenester for 1.300 mia. kr. i 2021. I 2011 var importen på 875 mia. kr.

Kilde: Danmarks Statistik

29

BLITZ:
Importafhængighed skaber mangel på varer og energi, når globale kriser og uroligheder påvirker forsyningskæderne.

Følg strømmen

Samfundet bliver i stigende omfang elektrificeret. El tager over, hvor vi tidligere brugte fossile brændsler. Men fremskrivninger viser, at elnettet og produktionen af strøm ikke kan følge med.

Energistyrelsen forventer, at elbilers strømforbrug vil firedobles mellem 2025 og 2030. Alene det seneste år blev der i Danmark registreret 85 procent flere elbiler end de foregående 12 måneder.

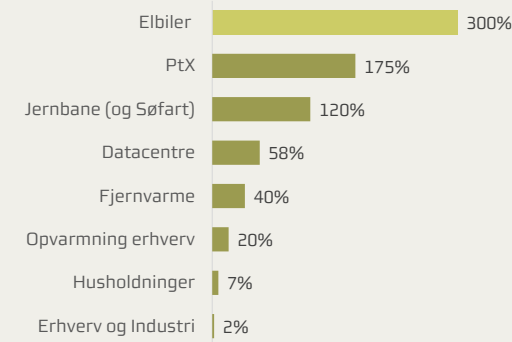
En række andre el-forbrugende teknologier forventes også at bidrage til stor efterspørgsel på strøm. Det drejer sig både om såkaldt Power-to-X (PtX), hvor grøn overskudsstrøm omdannes til brændsel, som kan bruges til transport og tung industri, men også flere datacentre og eldrevne varmepumper vil lægge pres på elnettet.

Den stigende efterspørgsel på el vil ifølge Energi- styrelsen kræve investeringer i udbygning af elnettet i størrelsesordenen 30-50 mia. kr. frem mod 2030.

MIDT I TAL

Vi kommer til at mangle strøm

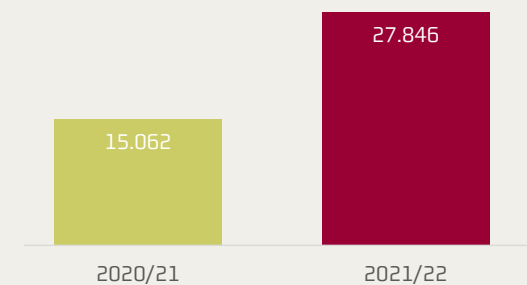
Forventet udvikling i elforbrug i 2025-2030.

Kilde: Energistyrelsen

28.000 nye elbiler det seneste år

Registrering af nye elbiler i perioderne april 2020-marts 2021 og april 2021-marts 2022.

Kilde: Danmarks Statistik

”Der kan ske en fordobling af elforbruget frem mod 2040, og derfor er der brug for en massiv udbygning af elnettet, som skal sættes i gang snarest muligt.”

Peter Møllgaard og Poul Erik Morthorst, Formand for Klimarådet og medlem af Klimarådet

Skal det være hjemmelavet

Coronakrisen, krigen i Ukraine og andre geopolitiske uroligheder har skærpet bevidstheden om forsyningsikkerhed.

I en global verden købes varerne, hvor de produceres mest effektivt og til den laveste pris. Det har ført til globalisering og en omfattende økonomisk integration af verdens lande i internationale forsyningskæder.

Men de seneste års begivenheder har betydet, at sikkerhedspolitiske overvejelser og leverandørens hjemland pludselig spiller en langt større rolle.

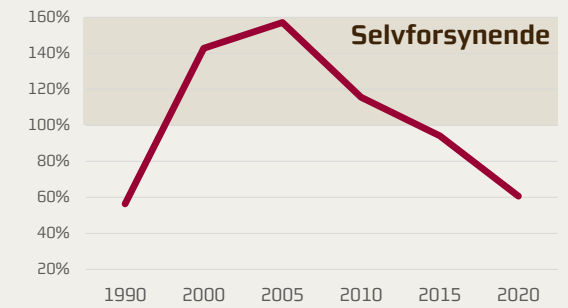
For ti år siden ophørte Danmark med at være selvforsynende med energi og kunne i 2020 kun dække 60 procent af sit eget energiforbrug, resten må importeres.

Afhængigheden gælder ikke kun energi. Vores samlede produktion og forbrug af varer og tjenester bliver stadig mere afhængig af importerede råvarer og serviceydelser fra andre lande.

MIDT I TAL

Danmark er afhængig af andre landes energi...

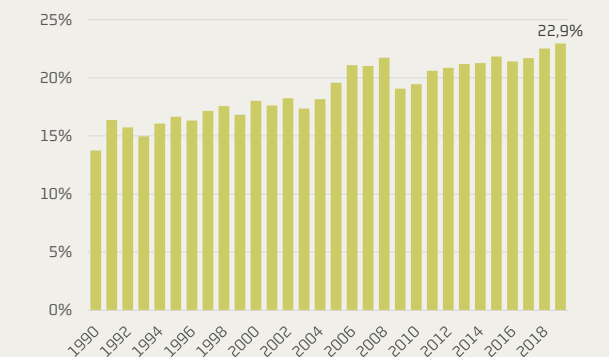
Selvforsyningsgrad. Produktionen af energi sat i forhold til energiforbruget.

Kilde: Energistyrelsen

...og af varer og tjenester fra andre lande

Importens andel af dansk produktion, forbrug, investering og eksport 1990-2019.

Kilde: Danmarks Statistik

”Energipolitik er ikke længere energipolitik, det er i høj grad også blevet sikkerhedspolitik.”

Mette Frederiksen, Statsminister

42%

af midtjyderne mener ikke, at den kollektive transport kan opfylde deres transportbehov.

Kilde: Forbrugerrådet Tænk

To ud af tre ture til arbejde foregår i bil.

60.000

køretøjer benytter dagligt den midtjyske del af motorvej E45.

← Udgang Exit

Rutezonekort Aarhus

BLITZ:
Hvis transportformerne ikke hænger sammen og passer til brugernes behov, vil færre vælge kollektiv transport.

Stig på

Der pendles mere og længere for at komme til og fra arbejde, og langt de fleste af pendlerrejserne foregår i bil. Færre vælger den kollektive transport. Det fører til mere forurening, belastning af klimaet, stigende trængsel og lavere livskvalitet. Høj mobilitet og smidige forbindelser på vej, bane, i luften og til søs er en forudsætning for, at viden, varer og arbejdskraft kan rejse uhindret i og uden for regionen.

Tilgængelighed er afgørende, når virksomheder og borgere vælger, hvor de skal placere sig. Mobilitet og tilgængelighed kan forbedres ved at investere i infrastruktur som veje, togskiner og lufthavne. Desuden kan initiativer, der fremmer samkørsel, mindske trængslen og øge mobiliteten.

Men mobiliteten kan også forbedres ved at skabe bedre sammenhæng mellem forskellige transportformer.

Særligt unge bruger og er afhængige af den kollektive trafik frem og tilbage fra deres uddannelsessted, men mange unge oplever, at den kollektive trafik ikke altid passer til deres behov.

Vejtrafikken stiger og stiger, mens den kollektive transport taber markedsandele. Særligt i coronåret 2020 faldt togenes og bussernes andel af den samlede transport, men markedsandelen var begyndt at falde længe før mundbind og afstandskrav besværliggjorde den kollektive transport. ●

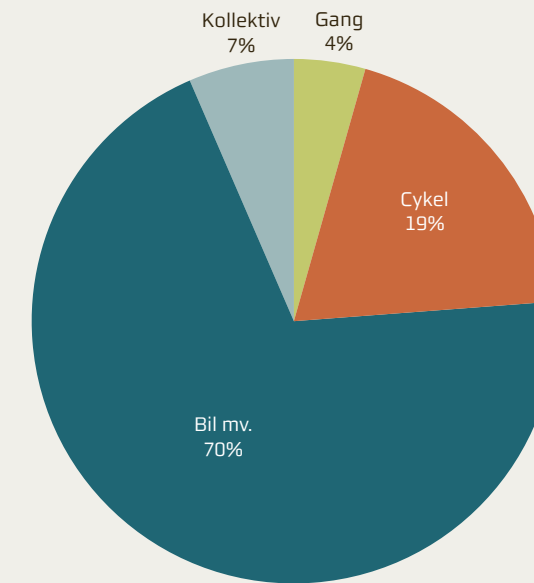
”Busserne går skævt af hinanden, så det tager unødvendigt lang tid at komme hjem.”

Bruger af kollektiv transport i rapporten ”Undersøgelse af unges valg af transport”
Gennemført af Jysk Analyse for Midttrafik, Region Midtjylland og 8 midt- og vestjyske kommuner, februar 2021

MIDT I TAL

Syv ud af ti tager bilen på arbejde

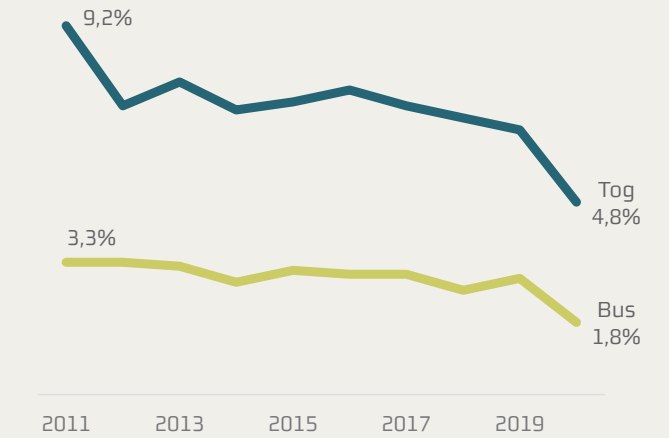
Pendlerrejser fordelt på transportmiddel 2020.

Kilde: DTU, Transportvaneundersøgelsen

Faldende kollektiv transport

Tog og bus' andel af det samlede transportarbejde (personkilometer) 2011-2020.

Kilde: DTU, Transportvaneundersøgelsen

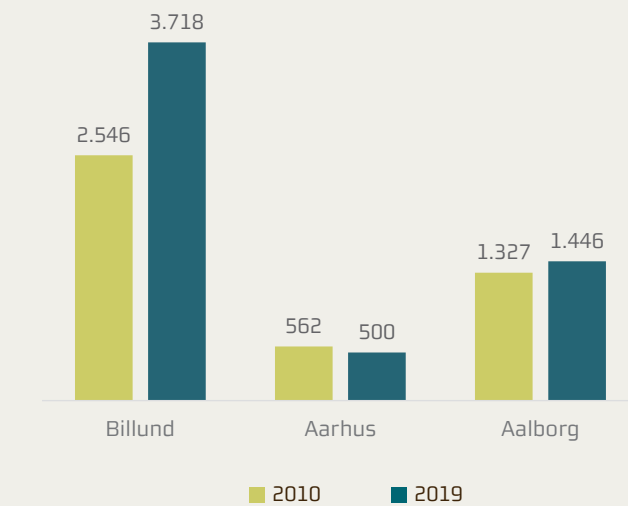
2,7%

Trafikken på E45 (ved Horsens og Stilling) er vokset med 2,7 procent årligt i perioden 2008-2019. 60.000 biler kører dagligt på strækningen.

Kilde: Vejdirektoratet

Midtjyske passagertal savner luft under vingerne

Aktivitet (1.000 passagerer) i større jyske lufthavne 2010 og 2019.

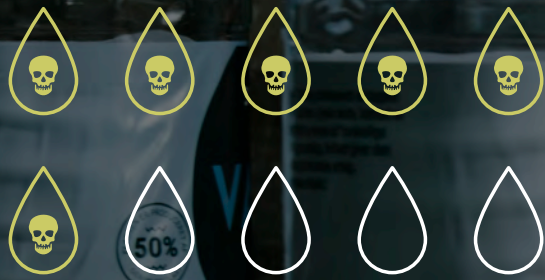
Kilde: Danmarks Statistik

99,9%

I Danmark får vi 99,9 procent af drikkevandet fra grundvandet.

Kilde: Miljøstyrelsen

I seks ud af ti drikkevandsboringer findes rester af uønskede stoffer.

Kilde: Danmarks Naturfredningsforening

16.000

Så mange steder er der konstateret jordforurening i Danmark. Ligeså mange steder er der kendskab til aktiviteter, der kan have forurenet jorden.

Kilde: Miljøstyrelsen

BLITZ:

Der findes uønskede stoffer i flere og flere drikkevandsboringer.

Sluk tørsten

Der findes uønskede stoffer i flere og flere drikkevandsboringer, og store forureninger er komplicerede og omkostningsfulde at rense op.

Rent drikkevand anses som en selvfølgelighed i Danmark, men stadig flere drikkevandsboringer indeholder miljøfremmede stoffer. Andelen er steget fra 25 procent i 2016 til et foreløbigt skøn på 63 procent for 2021. Årsagen til stigningen er bl.a., at man undersøger for og finder flere stoffer, fx pesticider, nedbrydningsprodukter af pesticider og PFAS stoffer. Miljøstyrelsens seneste opgørelse af drikkevandskvaliteten (2017-2019) viser dog, at kvaliteten er i orden i næsten alle tilfælde.

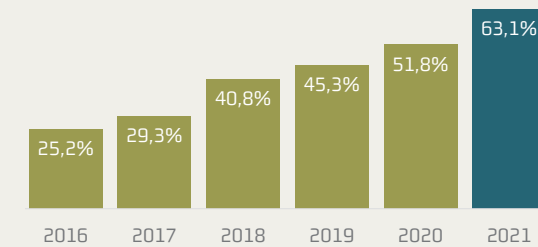
Gift og miljøfremmede stoffer findes også i rigt mål i de ti såkaldte generationsforureninger, hvoraf tre ligger i Midtjylland. Forureningerne skaber utryghed hos borgerne og ødelægger naturen.

Det anslås, at det kommer til at koste 2,7 mia. kr. at oprense de ti generationsforureninger. Rensningen af de tre midtjyske generationsforureninger vil koste 1,5 mia. kr., hvoraf 0,5 mia. kr. allerede er bevilget. ●

MIDT I TAL

Uønskede stoffer i mere end halvdelen af alle drikkevandsboringer

Andel drikkevandsboringer med fund af giftrester.

Kilde: Danmarks Naturfredningsforening. Tallene fra 2016-2019 er fra GEUS Tallene fra 2020 og de første otte måneder af 2021 stammer fra databasen Jupiter, som GEUS bruger til deres opgørelser.

Tre midtjyske generationsforureninger

Cheminova gammel fabriksgrund
Cheminova ny fabriksgrund
Kemikaliedepot ved Høfde 42

Kilde: Danske Regioner

”Oprensningen af de ti danske generationsforureninger kommer til at koste 2,7 mia. kr. Alene de tre midtjyske oprensninger vurderes at koste 1,5 mia. kr.”

Region Midtjylland

Grønt på gafflen

Verdens fødevarereproduktion giver anledning til udledning af store mængder drivhusgas. Der er brug for meget store ændringer i fødevarereproduktionen og befolkningens adfærd og madvaner, hvis kosten skal være sund og klimarigtig.

Danskernes private forbrug giver årligt anledning til, at der udledes 38 tons CO₂. Den største udledning forårsages af transport, mens fødevarerforbruget, der tegner sig for en fjerdedel af udledningen, er det forbrugsområde, der skaber næstmest drivhusgasudledning.

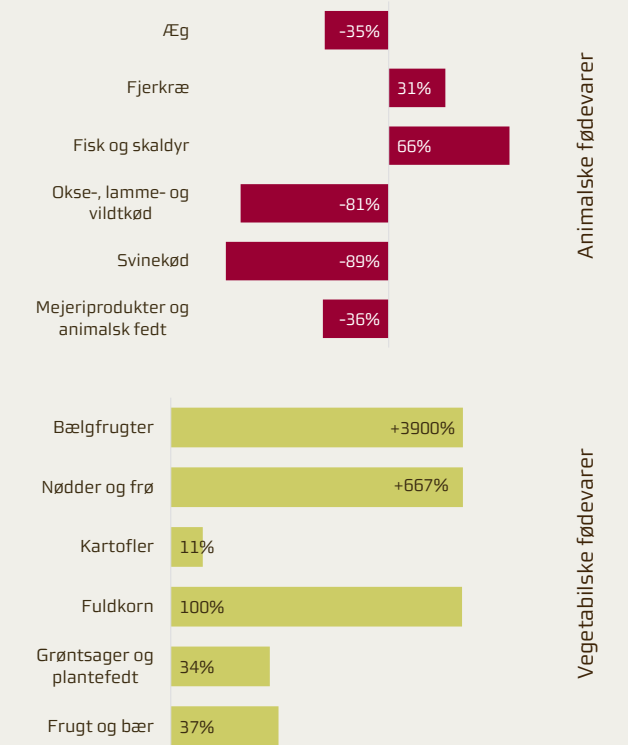
Ved at tilpasse vores kost og dermed også fødevarereproduktionen kan vi passe bedre på vores egen sundhed såvel som klodens miljø.

En sund og klimavenlig kost betyder færre animalske produkter (med undtagelse af fjerkræ og fisk) og flere vegetabiliske produkter. Der skal eksempelvis spises dobbelt så meget fuldkorn, som vi gør i dag, og forbruget af bælgfrugter skal 40-dobles. ●

MIDT I TAL

Det er både fugl og fisk

I 2021 præsenterede regeringen de nye officielle kostråd, som skal guide danskerne til en mere sund og klimavenlig kost. Hvis man skal følge kostrådene kræves følgende ændringer i forhold til den nuværende kost for en gennemsnitsborger i Danmark.

Kilde: Klimarådet

9 mio. tons CO₂ fra fødevarerforbrug

Danskernes private forbrug af fødevarer giver anledning til 24 procent af den samlede CO₂ udledning.

	mio. tons CO ₂ -e	Andel
Boliger	2,2	6%
El og opvarmning	5,9	15%
Transport	11,6	30%
Fødevarer	9,3	24%
Øvrige forbrugsvarer	6,5	17%
Serviceydelser	2,3	6%
I alt privat forbrug	38,5	100%

Kilde: Energistyrelsen

BLITZ:
Menneskets aktiviteter har skabt en biodiversitetskrise og klimaforandringer.

64%

svarer, at de vil have oversvømmelse med i overvejelserne ved et fremtidigt boligkøb.

Kilde: Primær kilde..Danske Regioner

Én ud af syv rødlistede dyre- og plantearter i Danmark er uddød og forsvundet fra den danske natur.

Kilde: Aarhus Universitet

7.700

kvadratkilometer, svarende til 61 procent af Midtjyllands areal, er optaget af landbrug.

Kilde: Danmarks Statistik

Når blomsterne forsvinder

Historisk set har årsagen til masseudryddelser været katastrofale, men naturlige begivenheder. Nu tales om en masseuddøen, der skyldes menneskelige aktiviteter som skovrydning og landbrug.

Ligesom mennesker har dyr og planter brug for plads. Derfor udfordrer det biodiversiteten, når store områder optages af landbrug eller bebygges med veje, boliger og fabrikker. Det giver mindre sammenhængende natur, som er vigtig for et biologisk mangfoldigt dyre- og planteliv.

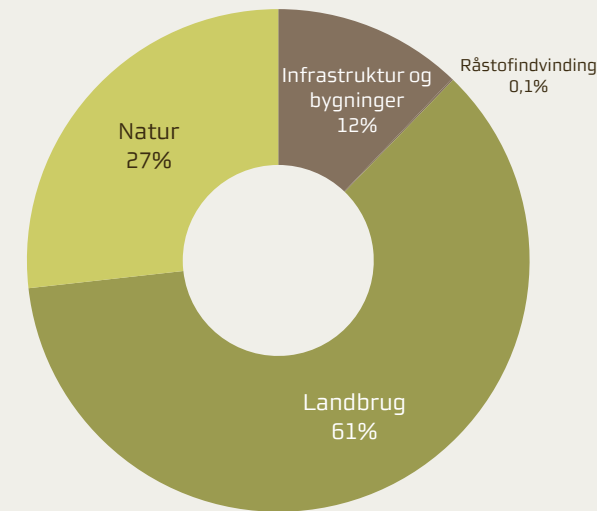
Anvendelsen af Danmarks areal viser tydeligt, at Danmark er et landbrugsland. Næsten to tredjedele af arealet er optaget af landbruget. Naturen, i form af skov, hede, eng, søer og vandløb, fylder tilsammen en fjerdedel af arealet.

Den danske rødliste vurderer, om tusindvis af danske dyre- og plantearter er truede. Rødlisten viser, at en række arter allerede er forsvundet fra den danske natur, og endnu flere er truede og i risiko for at forsvinde. ●

MIDT I TAL

Landbruget tager plads i Midtjylland

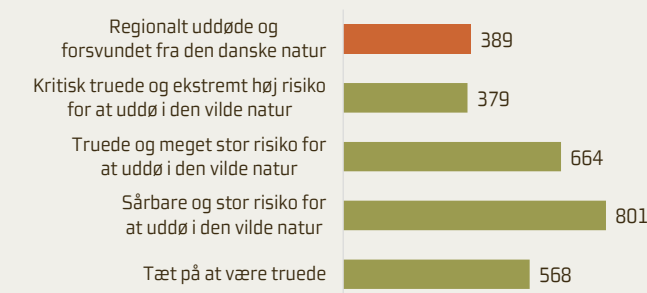
Anvendelse af Region Midtjyllands areal.

Kilde: Danmarks Statistik

400 dyre- og plantearter er uddøde, 1.800 er i farezonen

Den danske rødliste vurderer status for 13.300 danske dyre- og plantearter. Nedenstående vises antal regionalt uddøde, truede og næsten truede arter i den seneste rødliste fra 2019. 6.200 arter vurderes at være livskraftige.

Kilde: Aarhus Universitet, Den danske rødliste

Vandet kommer

Klimaforandringer medfører mere ekstremt vejr. I Danmark har især skybrud og storme skabt store ødelæggelser og utryghed.

Klimaforandringer er måske den største trussel mod menneskeheden på længere sigt. Men også på kort sigt skaber forandringerne markante udfordringer. Én af dem er mere ekstremt vejr som storm og skybrud. Det øger risikoen for ødelæggelser og oversvømmede bygninger.

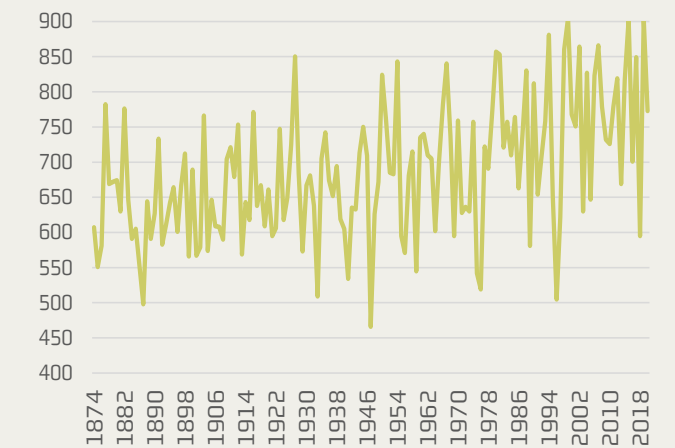
Ifølge miljøportalen klimasikring.dk (Miljøstyrelsen, KL, Danske Regioner m.fl.) var skybruddet over København i juli 2011 den dyreste forsikringsbegivenhed i Europa det år. Den kostede forsikringselskaberne 6,2 mia. kr., og det vurderes, at de samlede udgifter inklusive selvrisiko og ikke-forsikrede ejendele løb op i mere end 9 mia. kr.

I Midtjylland vil næsten 120.000 bygninger til en værdi af 340 mia. kr. risikere oversvømmelse ved en såkaldt 100-årshændelse. Seneste 100-årshændelse var stormfloden i 2017, men eksperter forventer, at klimaforandringerne betyder, at 100-årshændelser vil blive mere almindelige fremover. ●

MIDT I TAL

Mere nedbør

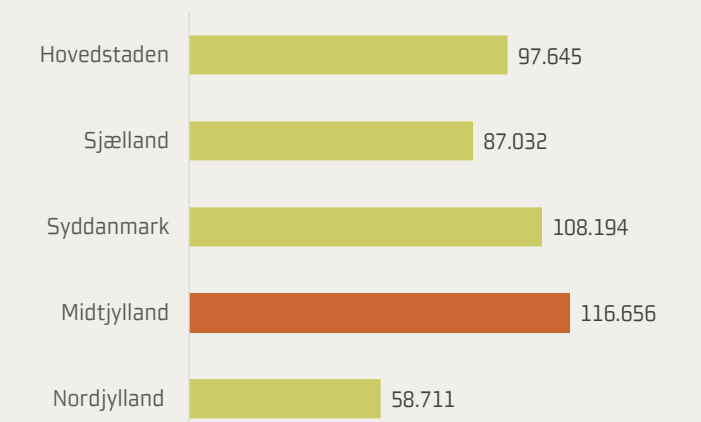
Udviklingen i Danmarks årsnedbør fra 1874-2020 målt i mm.

Kilde: DMI

120.000 midtjyske bygninger oversvømmes

Antal bygninger, der risikerer oversvømmelse ved en 100-årshændelse.

Kilde: Region Midtjylland og SCALGO

15.300

mio. kr. bruger den offentlige sektor i Danmark på affaldshåndtering.

28 procent af affaldsproduktionen (ekskl. jord) kommer fra husholdninger. Resten kommer fra erhvervslivet.

Kilde: Danmarks Statistik

9%

af den plastik, der forbruges i Danmark, genanvendes.

Kilde: Danmarks Statistik

BLITZ:
Når stigende forbrug bliver til mere affald og ikke genbruges, så belaster det klimaet og fører til mangel på vigtige råvarer.

Endnu en omgang

Verdens befolkning vokser og bliver rigere. Det medfører et stigende ressourceforbrug, store affaldmængder og mangel på vigtige råvarer. Brug-og-smid-væk-kulturen er hverken god for miljøet eller pengepungen.

Danskernes forbrug af varer står for omkring 40 procent af CO₂-udledningen fra danske husholdninger, og vareforbruget er støt stigende.

800 kg om året. Den offentlige sektors udgifter til affaldshåndtering er steget fra 4,7 mia. kr. i 1995 til 15,3 mia. kr. i 2020.

Den såkaldte cirkularitetsrate - andelen af materialer i nye produkter, der stammer fra genanvendte materialer - ligger lavt i Danmark i forhold til resten af EU.

I affaldet går ressourcer tabt i stedet for at blive genanvendt. På globalt plan er der mangel på en række sjældne jordarter, der bl.a. bruges i udvikling og produktion af grønne teknologier.

Affaldsmængderne vokser, og Danmark har europarekorden som det land, der genererer mest husholdningslignende affald pr. indbygger - ca.

Manglen er medvirkende til at sende råvarepriserne på himmelflugt og forsinket og fordyrer den ønskede udvikling. ●

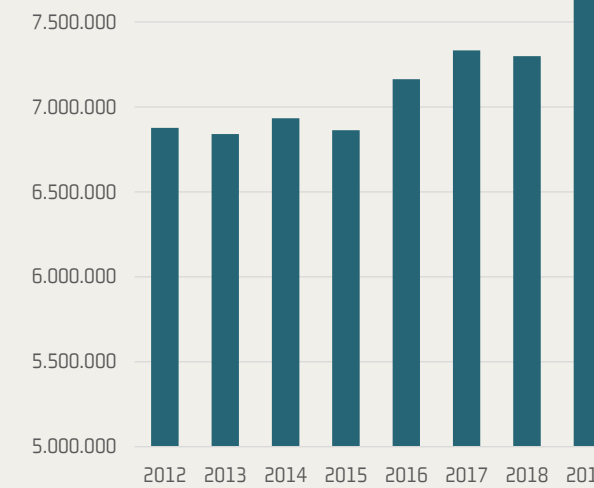
"80 procent af CO₂-udledningen fra sundhedsområdet i Region Midtjylland kommer fra forbruget af varer og tjenester."

Region Midtjylland
Måling i 2020

MIDT I TAL

7,5 mio. ton affald om året

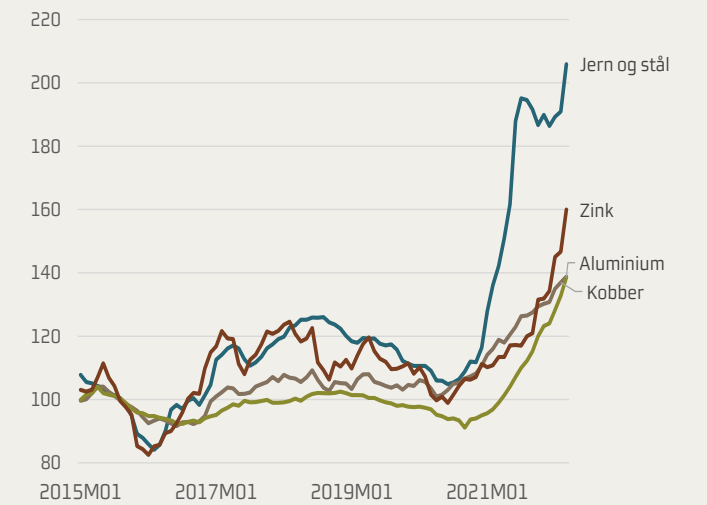
Affaldsproduktion (i tons) fra husholdninger og erhverv (ekskl. byggeri) i Danmark i perioden 2012-2020.

Kilde: Danmarks Statistik

Stigende råvarepriser

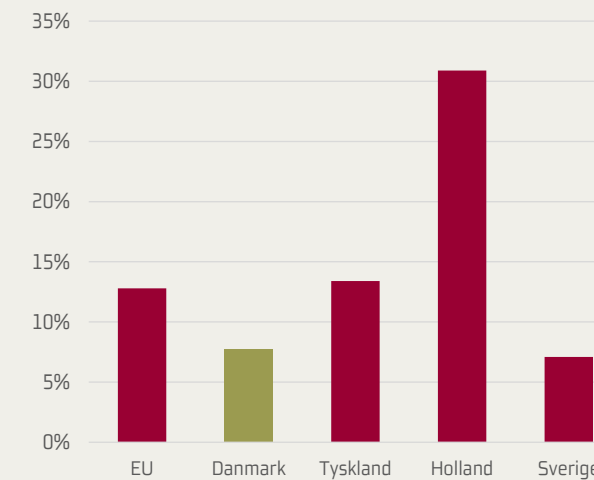
Prisindeks for indenlandsk vareforsyning. 2015 = Indeks 100.

Kilde: Danmarks Statistik

For få genanvendte ressourcer

Cirkularitetsraten i udvalgte lande i 2020. Cirkularitetsraten er den andel af anvendte materialeressourcer, som stammer fra genanvendte affaldsmaterialer.

Kilde: Eurostat

33,5

Den offentlige sektors udgifter til miljøbeskyttelse løb op i 33,5 mia. kr. i 2020. 46 procent, svarende til 15,3 mia. kr., blev brugt på affaldshåndtering.

Kilde: Danmarks Statistik

VERDENSMÅL
for bæredygtig udvikling

Publikationen Midtjyske Udfordringsbilleder sætter fokus på regionale udfordringer for at invitere samarbejdspartnere til at finde fælles løsninger. Udfordringerne er ofte også globale og nationale, men belyses fra det regionale niveau. På den måde taler udfordringsbillederne sammen med FN's Verdensmål, fordi det er områder, hvor vi som region kan binde det globale og nationale sammen med det regionale og lokale, når løsninger skal gøres konkrete.

I Region Midtjylland mener vi, at løsningerne på udfordringerne skal findes i partnerskaber mellem politik, viden, erhverv, civilsamfund og organisationer.

www.rm.dk/regional-udvikling